

DYSKUSJE I DEBATY

RODZAJ DEBAT

Demokracja to nieustająca publiczna dyskusja. Już samo to stwierdzenie wydaje się uzasadniać użycie dyskusji jako metody nauczania w edukacji obywatelskiej. Posługujemy się nią, aby przekonać uczniów zarówno o wartości i sile dyskusji, jak i o roli pojedynczego obywatela w publicznym dialogu w państwie demokratycznym.

Stosowane na lekcjach edukacji obywatelskiej metody debatowania i dyskusji:

1. Debata "za i przeciw"
2. Debata oksfordzka
3. Dyskusja panelowa
4. Dyskusja plenarna
5. Dyskusja nieformalna
6. Akwarium
7. Dyskusja sokratejska
8. Dyskusja z zaproszonym gościem
9. Dyskusja punktowana

1. Debata "za i przeciw"?

Debatę stosujemy wtedy, gdy chcemy, aby uczniowie spojrzeli na ten sam problem z dwóch różnych punktów widzenia, przeanalizowali go, a następnie podjęli decyzję.

Do zalet tej metody zaliczyć należy:

- kształcenie umiejętności argumentacji,
- rozwijanie umiejętności twórczego i krytycznego myślenia,
- wspomaganie procesów demokratyzacyjnych w szkole,
- umożliwianie lepszego zrozumienia podejmowanych decyzji,
- tworzenie poczucia współodpowiedzialności za przyjęte rozwiązania.
- możliwość stosowania w szkole podstawowej i średniej.

W zależności od poziomu uczniów może być rozszerzona lub zawężona.

Nauczyciel pomaga uczniom przygotować się do debaty, udziela wskazówek, tworzy pozytywny klimat, słucha uważnie wypowiedzi uczniów, nie komentuje, gdy któryś z uczniów skończy mówić (nauczyciele mają taką tendencję), zachęca uczniów do dyskusowania z innymi uczniami, a nie tylko z nauczycielem, przygotowuje ich merytorycznie do dyskusji lub wskazuje materiał, na podstawie którego powinni się przygotować.

Wskazówki praktyczne dla nauczycieli

- Nauczyciel określa zasady debaty.
- Nauczyciel wybiera temat na tyle kontrowersyjny, aby wzbudzał odmienne zdania i emocje ale nie powinien wywoływać emocji negatywnych (debata ogniskuje się wokół pewnego tematu, a raczej wokół postawionej tezy, np. "Studia wyższe powinny być bezpłatne", "Przymusowa służba wojskowa jest współczesną formą niewolnictwa").
- Nauczyciel dzieli klasę na 2 dyskutujące strony: zwolenników i przeciwników tezy.

- W zależności od koncepcji nauczyciela uczniowie mogą najpierw przygotowywać argumenty i dowody tylko dla swojej strony lub przygotować się do obrony obu stanowisk, a dopiero kilka dni przed debatą losować stanowisko, którego będą bronić. Jeżeli klasa jest zbyt liczna, możemy wprowadzić grupę obserwatorów. Obserwatorzy obserwują zachowanie dyskutantów, notują uwagi dotyczące prezentowanych argumentów, wskazują słabe i mocne strony debatujących, starają się wychwycić popełnione błędy.
- Debatę jest kierowana - może nią kierować nauczyciel, uczeń lub dwóch uczniów. Do ich zadań należy czuwanie nad przebiegiem debaty, otwieranie dyskusji, przydzielanie i odbieranie głosu w razie przekroczenia limitu czasu, czuwanie nad kulturą dyskusji.
- Debatujące strony przedstawią własne argumenty. Każdy dyskutant próbuje zaprezentować najlepsze argumenty na poparcie swojego stanowiska. Debatujący siedzą po dwóch przeciwnych stronach. W innych rodzajach dyskusji uczniowie siedzą w kręgu, dyskutują bowiem ze sobą, a nie kierują argumentu do nauczyciela.
- Podsumowanie debaty sprowadza się do przeanalizowania jej i określenia jej kluczowych momentów, wskazania na doświadczenia warte wykorzystania w przyszłości. W podsumowaniu i ogólnej ocenie debaty można wykorzystać następujące pytania:
  - Co należy ulepszyć w kolejnej debacie?
  - Jakie argumenty były najbardziej przekonujące?
  - Czy ktoś został przekonany i zmienił swoje zdanie?
  - Jakie nowe ciekawe poglądy usłyszałeś po raz pierwszy?
 Jeśli chcemy pomóc obu debatującym stronom w ustaleniu płaszczyzny porozumienia, prowadzący dyskusję prosi, aby każda z grup spróbowała znaleźć wśród argumentów grupy przeciwnej chociaż jeden argument, który mogłaby zaakceptować.

Praktyczne wskazówki dla uczniów

- trzymać się blisko tematu,
- starać się udowodnić i przeforsować własne stanowisko,
- próbować przewidzieć strategię przeciwnika,
- rozpoczynać wystąpienie od najsilniejszego argumentu,
- pamiętać, że należy łączyć argumenty w logiczną całość,
- używać różnorodnych argumentów,
- popierać argumenty dowodami, np. danymi statystycznymi, poglądami różnych autorytetów,
- słuchać uważnie argumentów strony przeciwnej, by móc formułować kontrargumenty, szukać słabego punktu przeciwnika,
- nie mówić zbyt szybko, stosować pauzy,
- nie czytać z kartki; odczytywać tylko cytaty i dane statystyczne,
- sporządzać notatki, co może pomóc przygotować kontrargumenty,
- nigdy nie powtarzać wszystkiego od początku, starać się oszczędnie gestykulować.

Obserwatorzy

Dużą rolę w końcowej fazie debaty odgrywają obserwatorzy, którzy posługują się specjalnymi kartami oceny, wskazującymi słabe i mocne strony debaty, popełnione błędy, dobre argumenty itd. Obserwatorzy decydują, czyje argumenty okazały się bardziej przekonujące i czy teza debaty została obroniona.

Debatę może zakończyć się głosowaniem. Moment głosowania często jest ukoronowaniem debaty.

Korzyści z zastosowania debaty „za i przeciw”

Debatę rozwija umiejętność:

- logicznego myślenia i argumentowania,

- rozwiązywania problemów,
- ustnej komunikacji,
- pisemnego porozumienia,
- twórczego myślenia,
- poszukiwania i porządkowania informacji (umiejętność tę zdobywają uczniowie podczas przygotowywania się do dyskusji),
- weryfikowania własnych, często powierzchownych poglądów.

Niebezpieczeństwa związane z debatą „za i przeciw”

W wyniku debaty:

- jedna ze stron może czuć się przegrana,
- jedna ze stron może być niezadowolona z decyzji obserwatorów,
- uczniowie mogą nie identyfikować się ze stanowiskiem, którego muszą bronić,
- mogą pojawić się negatywne emocje związane z tematem,
- może pojawić się niezdrowa rywalizacja.

2. Debata oksfordzka - odmiana debaty "za i przeciw"

Główne zasady:

- W debacie biorą udział dwa kilkusobowe zespoły, które prezentują przeciwstawne poglądy na diskutowane zagadnienie.
- Temat powinien być sformułowany w jasny i czytelny sposób.
- Uczestnicy zabierają głos na przemian, rozpoczyna przedstawiciel zespołu broniącego tezę.
- W czasie trwania debaty głos mogą zabierać słuchacze, jasno określając, którego punktu widzenia bronią, mogą również zadawać pytania wyjaśniające.
- Powinien zostać ustalony maksymalny czas wypowiedzi a wybrany wcześniej marszałek powinien dopilnować, by go przestrzegano.
- Najważniejszym momentem dyskusji jest głosowanie - słuchacze decydują wtedy, która teza została uzasadniona w bardziej przekonujący sposób.

UWAGA! Ważne jest przestrzenne ustawienie sali. Członkowie obu dyskutujących ze sobą ekip powinni siedzieć naprzeciw siebie, słuchacze-zwolennicy ich tez - za nimi. Na ławach ustawionych prostopadle do debatujących stron zasiadają słuchacze niezdecydowani. W przeciwległym końcu sali, najlepiej na podwyższeniu zasiadają marszałek i sekretarz debaty. Uczestnicy mogą zmieniać miejsca tylko w przerwach pomiędzy wystąpieniami.

3. Dyskusowanie metodą zwaną "akwarium"

Kilka osób siedzi w kręgu i prowadzi dyskusję na wybrany temat. Pozostałe osoby siedzą wokół nich i są obserwatorami. Ich obowiązkiem jest analizowanie przebiegu dyskusji pod kątem doboru i skuteczności argumentacji, respektowania zasad regulaminowych, zachowań oraz ogólnego przebiegu dyskusji. Później sytuację można odwrócić. Dotychczasowi obserwatorzy przejmują dyskusję, dyskutujący zaś odgrywają rolę obserwatorów - następuje zmiana ról.

Intencją dyskusji typu "akwarium" jest wzajemne uczenie się i doskonalenie umiejętności, a nie tylko wylapywanie błędów.

4. Dyskusja panelowa

Temat w dyskusji panelowej jest publicznie dyskutowany przez wyznaczoną grupę, czyli "panel", którą kieruje osoba zwana moderatorem. Grupa wcześniej przygotowuje się do dyskusji i ustala dokładnie, co ma być powiedziane. Pożądane jest, aby prezentowane wypowiedzi były kontrowersyjne.

Pierwsza część spotkania jest przygotowana. Prowadzący ją moderator na ogół wie, co panelista ma do powiedzenia i kieruje wypowiedziami trochę jak dyrygent orkiestrą. Druga część spotkania jest otwarta dla uczestników z sali. Mogą oni zadawać pytania panelistom i komentować ich wypowiedzi, a także prezentować indywidualny punkt widzenia uczestników. Moderator udziela głosu publiczności i panelistom.

Na zakończenie krótko podsumowuje, co zostało powiedziane dodając swój komentarz.

Dobrze przeprowadzona dyskusja panelowa nigdy nie kończy się jednoznacznym osądem, lecz pozostawia każdemu z uczestników poczucie wagi jego własnej opinii.

5. Dyskusja plenarna

Jest to swobodna dyskusja w grupie od kilkunastu do kilkudziesięciu osób (skuteczna wymiana poglądów możliwa jest jednak w grupach nie większych niż 20 osób). Dyskusja plenarna jest techniką pozwalającą uczniom na zaprezentowanie swojej wiedzy, doświadczeń, pomysłów na dany temat.

Prowadzący dyskusję plenarną musi być dobrze przygotowany i mieć duże doświadczenie. Otwiera on dyskusję, przedstawia jej plan, zachęca do zabierania głosu, czuwa nad czasem wypowiedzi, przypomina o kulturze dyskusyjnej, podkreśla przechodzenie do kolejnych punktów dyskusji, podsumowuje dotychczasowe etapy dyskusji, a potem jej całość odnajduje i podkreśla stanowiska wspólne i rozbieżne.

Dyskusja plenarna nie powinna trwać dłużej niż 45 minut.

6. Dyskusja nieformalna

Dyskusja ta ma charakter swobodny. Wszyscy na równych prawach biorą w niej udział. Rola prowadzącego (nauczyciela czy ucznia) jest ograniczona, inicjuje on tylko dyskusję, a następnie trzyma się z boku, pozwalając uczestnikom na swobodną wymianę poglądów. Muszą oni jedynie respektować limity czasowe. Prowadzący powinien być jednak dobrym obserwatorem, aby dobrze rozumieć to, co się dzieje w grupie podczas dyskusji, po to, by uczestnicy mogli nauczyć się czegoś z jej przebiegu. Dyskusja nieformalna wykorzystywana jest do dzielenia się informacjami, prezentacji nowych stylów myślenia, poglądów.

7. Dyskusja sokratejska

Jest formą intelektualnej rozmowy koncentrującej się na tekście. Tekstem może być esej, raport, wiersz, film wideo, malarstwo, artykuł prasowy itp. Nauczyciel wybiera dla uczniów tekst. Po zapoznaniu się z nim uczniowie dyskutują siedząc w kręgu. W odróżnieniu od innych, dyskusja sokratejska koncentruje się przede wszystkim na krytycznym myśleniu i otwartych pytaniach. Krytyczne myślenie jest sercem dyskusji sokratejskiej. Dyskusja ta zmierza do tego, aby to, co było niejasne, stało się jasne, a to, co nie ma przyczyn, znalazło swoje uzasadnienie. Dyskusja sokratejska jest dochodzeniem do prawdy. Promuje twórcze myślenie, rozwija tolerancję wobec dwuznaczności.

8. Dyskusja z zaproszonym gościem

Pierwsza część spotkania należy do zaproszonej osoby, a w drugiej uczestnicy zadają pytania, komentują to, co wcześniej usłyszeli.

9. Dyskusja punktowana

To metoda, która polega na ocenie zarówno treści merytorycznych wypowiedzianych przez uczestników, jak i ich zachowania podczas dyskusji (punkty dodatnie i ujemne). Zaletą tej metody jest przyzwyczajenie ucznia do prowadzenia dyskusji w kulturalny sposób, tak aby nikomu nie przerywać wypowiedzi, nikogo nie obrażać, aby nie monopolizować dyskusji i cały czas kontrolować sytuację, w której się uczestniczy.

W dyskusji uczestniczy 4-6 uczniów. Siadają tak, aby mogli się wzajemnie widzieć a jednocześnie aby pozostali uczniowie w klasie widzieli dyskutujących. Dyskutujący powinni widzieć również wywieszony na ścianie plan dyskusji, a także wypisane na planszy zasady punktacji.

Punkty dodatnie uczeń może otrzymać za prezentację wiedzy merytorycznej, punkty ujemne zaś za sposób dyskutowania (patrz arkusz oceny dyskusji punktowanej).

Plan dyskusji jest zasadniczym elementem dyskusji punktowanej. Może być podany przez nauczyciela, może być też ustalony wspólnie z uczniami.

Zadaniem planu jest porządkowanie dyskusji, ponieważ nie można przejść do kolejnego jej punktu jeżeli nie został omówiony dokładnie poprzedni.

ZASADY DYSKUSJI:

- nauczyciel nie powinien ingerować w trakcie dyskusji, jego zadaniem jest przyznawanie punktów za indywidualny wkład ucznia do dyskusji, mogą mu w tym pomagać pozostali uczniowie ale decyzja o przyznaniu ostatecznej ilości punktów należy do nauczyciela,
- wskazanie ewentualnych błędów rzeczowych lub błędów w rozumowaniu w zasadzie należy do uczestników dyskusji,
- po zakończeniu dyskusji nauczyciel podsumowuje zarówno przebieg dyskusji jak i przedstawione w niej treści

Bibliografia

D.C. Remy, *Handbook of Basic Citizenship Competencies*, Washington D.C. 1980.

T.Niwiński, J.Goentzendorf-Grabowski, *Ty to masz i rozwijaj*, Łódź 1995.

Preparing Citizens: *Linking authentic assesment and instruction in civic I law-related education*, pod redakcją B.Miller, L.Singleton, Boulder Colorado 1997.

Efective teaching, pod redakcją M.Kouvilsky, L.Quarante, Illinois London, England 1997.

O sztuce debatowania, oprac. R. Pankowski, Warszawa 1996.

Teach each other: Connecting talking and writing, w: English Journal, January 1993.

Creating a socratic seminars and..., L.Lambrieht, w: Community College Journal February-March 1995.

Materiał pochodzi z internetowego wydania podręcznika KOSS opracowanego przez CEO.

Materiał dostępny jest też do pobrania na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej:

http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_publicacje_internetowe